

Gatunki dziennikarskie a „postrewolucyjne” media w Ukrainie

WOŁODYMYR PAVLIV

Streszczenie

W ukraińskiej literaturze teoretycznej z zakresu dziennikarstwa, ale także w praktyce redakcyjnej, gatunki dziennikarskie, według starej szkoły radzieckiej, dzielone są na trzy grupy: 1. Informacyjne (інформаційні), 2. Analityczne (аналітичні), 3. Publicystyczne (публіцистичні, często – artystyczno-publicystyczne, художньо-публіцистичні). Po 1991 roku wiedza o gatunkach dziennikarskich do Ukrainy zaczęła napływać z Zachodu, szczególnie z Niemiec.

Słowa-kлючe: artykuł, felieton, gatunki dziennikarskie, reportaż

Zusammenfassung

Journalistische Genres und „postrevolutionäre“ Medien in der Ukraine

Die Theorie des ukrainischen Journalismus listet, nach Angaben der sowjetischen Schule, drei Gruppen journalistischer Genres auf: 1. informativ, analytisch und publizistisch (künstlerisch und publizistisch). Nach 1991 verbreitete sich das Wissen ueber journalistische Genres aus dem Westen, insbesondere aus Deutschland, in die Ukraine.

Schlüsselwoerter: Artikel, journalistische Genres, Feuilleton, Reportage

SYTUACJA NA RYNKU MEDIALNYM UKRAINY ORAZ STAN STUDIÓW DZIENNIKARSKICH

W 1991 roku, kiedy Ukraina odzyskała niepodległość, teoria dziennikarstwa opierała się na kształtowanych w czasach radzieckich zasadach tak zwanej „Nauki o mediach i o roli dziennikarzy”, wspólnej dla wszystkich republik ZSSR. Teoretyczne opracowania w tym zakresie nie mogły zasadniczo różnić się od opracowań podstawowych, sporządzonych według wytycznych komunistycznej partii rządzącej.

Po roku 1991 w Ukrainie zaczęła się rozwijać, wcześniej mało znana, wiedza o mediach i o zasadach kształcenia dziennikarzy. Dzięki zachodnim fundacjom do ukraińskich mediów trafiły dziesiątki trenerów, managerów, ekspertów, konsultantów etc. – głównie z Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. Wielu ukraińskich redaktorów i dziennikarzy odwiedziło w ramach „wizyt stażowych” redakcje w Niemczech, Polsce, Szwecji oraz innych krajach europejskich, jak również w USA. Jednak przekazywana wiedza zachodnia dotyczyła głównie kwestii etyki dziennikarskiej, wolności mediów, nowych technologii, ale najmniej uwagi poświęcano gatunkom dziennikarskim.

Genologii uczono na ukraińskich uczelniach, które posiadały odpowiednie wydziały, jednak tam eksperci z Zachodu trafiali znacznie rzadziej. Fundacje przyczyniły się do przetłumaczenia i udostępnienia ukraińskim studentom i dziennikarzom licznych zachodnich podręczników oraz opracowań z zakresu wiedzy o dziennikarstwie i mediach. Do najważniejszych autorów należą między innymi: Walter von La Roche, Yves Agnes, Siegfried Weischenberg i Michael Haller.

W ten oto sposób w ukraińskiej praktyce i teorii dziennikarskiej doszło do swoistego przemieszania pojęć. Tymczasem ukraiński rynek medialny dość wcześnie zaczął się rozwijać według systemu tzw. „pluralizmu oligarchicznego”. To znaczy, po pierwsze, wszystkie liczące się media trafiły do rąk tzw. „oligarchów”, czyli grup finansowo-politycznych, dla których nie stanowiły one interesu, a jedynie narzędzia służące do walki politycznej albo do wywierania wpływu na opinię publiczną. Po drugie, w mediach oligarchicznych zasada lojalności redaktorów i dziennikarzy wobec właściciela nie szła w parze z umiejętnościami zawodowymi.

Poziom wiedzy fachowej wśród ludzi uprawiających zawód dziennikarski na Ukrainie pogorszył się jeszcze z dwóch powodów. Od połowy lat 90-ch i do czasów sprzed tzw. „rewolucji godności”, zawód dziennikarski stał się modny wśród młodzieży ukraińskiej, w wyniku czego szereg uczelni na Ukrainie (zarówno państwowych jak i prywatnych) otworzyło kierunki dziennikarskie, nie mając odpowiedniej kadry, ani doświadczenia czy wyposażenia. Trudno powiedzieć, kto i czego uczy na tzw. „dziennikarce” w Narodowym Uniwersytecie Awiacji, Narodowym Uniwersytecie Technologii żywienia, Uniwersytecie Państwowej Służby Skarbowej etc.

Jak wskazują liczby, podane przez dyrektora Instytutu Dziennikarstwa Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego, Wołodymyra Rizuna, oraz zamieszczone w raportach Komisji Etyki Dziennikarskiej, corocznie z 39 uczelni wyższych wychodzi 3792 dyplomowanych absolwentów dziennikarzy. Tylko część z nich pracuje w zawodzie. Natomiast ok. 60% pracowników redakcji nie posiada wykształcenia dziennikarskiego. Niektórzy z nich mają za sobą kilkumiesięczne „szkoły mistrzostwa dziennikarskiego”, zorganizowane przy odpowiednich mediach, po których zakończeniu rozpoczynają pracę. Opuszczają owe „szkółki” dobrze przygotowani pod względem lojalności, jednak nie mając pojęcia o obowiązujących standardach, zwłaszcza w zakresie gatunków. I sami managerowie dużych mediów, odwołując się do uwarunkowań ekonomicznych, panujących na medialnym rynku ukraińskim, sugerują redakcjom raczej wprowadzenie elementów show do programów informacyjno-publicystycznych i unikanie gatunków, których realizacja wymaga większych nakładów finansowych.

Kolejny problem stanowią zawirowania w życiu społeczno-politycznym kraju, związane z takimi wydarzeniami jak: „Pomarańczowa rewolucja”, „Rewolucja godności”, aneksja Krymu przez Federację Rosyjską oraz konflikt zbrojny w Donbasie, które stały się prawdziwymi wyzwaniem dla dziennikarzy. Do czasu „Pomarańczowej rewolucji” ukraińscy dziennikarze nie musieli stawać przed tak dramatycznymi wyborami, jak potrzeba opowiedzenia się po jednej ze stron konfliktu. Skutek był taki, iż wielu z dziennikarzy coraz częściej uprawia propagandę, odchodząc od zasad etyki dziennikarskiej. Najwyraźniej widać te podziały zwłaszcza podczas wyborów czy to do Rady Najwyższej, czy też do samorządów, gdy potrzeba „zwycięstwa nad wrogiem” usprawiedliwia pogwałcenie zasad moralnych obowiązujących w dziennikarstwie. Niektórzy badacze ukraińscy dostrzegają w tym pewną korzyść w zakresie rozwoju gatunków dziennikarskich, zwłaszcza jeśli chodzi o propagandę. „Dzięki niej [propagandzie] w czasie przedwyborczych zmagania, aktywizuje się działalność dziennikarskich zespołów redakcyjnych, czyli poszerza się gama innowacyjnych poszukiwań w zakresie wynajdowania gatunków”¹.

Bądź co bądź, Ukraina jako jedna z pierwszych w swoim regionie doświadczyła takiego zjawiska medialnego jak tworzenie i rozpowszechnianie fake newsów, co wymusiło na poważniejszych redakcjach zwiększenie kontroli nad przekazywanymi treściami. Sytuacja gatunków dziennikarskich jest zatem dość trudna, ponieważ nie przywiązuje się do nich odpowiedniej wagi. O ile można zauważyć pewną dbałość w tym zakresie w dziennikarstwie prasowym, o tyle w telewizji i internecie sytuacja jest o wiele bardziej złożona.

¹ М. Василенко, Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ, 2006, s. 38.

PODZIAŁ GATUNKÓW DZIENNIKARSKICH NA GRUPY

W ukraińskiej literaturze teoretycznej z zakresu dziennikarstwa, ale także w praktyce redakcyjnej, gatunki dziennikarskie, według starej szkoły radzieckiej, dzielone są na trzy grupy: 1. Informacyjne (інформаційні), 2. Analityczne (аналітичні), 3. Publicystyczne (публіцистичні, często – artystyczno-publicystyczne, художньо-публіцистичні).

Do grupy pierwszej należą: zapowiedź (замітка, анонс), wiadomość (новина), artykuł informacyjny (інформаційна стаття), sprawozdanie (звіт), wywiad informacyjny (інформаційне інтерв'ю), reportaż informacyjny (інформаційний репортаж), fotoilustracja (фотоілюстрація).

Do drugiej grupy należą: artykuł analityczny (аналітична стаття), komentarz (коментар), przegląd (огляд)

Do trzeciej grupy zalicza się: esej (есеї), szkic (нарис), recenzję (рецензія), reportaż problemowy (репортаж проблемний), felieton (фейлетон).

Grupa gatunków informacyjnych	Grupa gatunków analitycznych	Grupa gatunków publicystycznych
Zapowiedź	Artykuł analityczny	Esej
Wiadomość	Komentarz	Szkic
Artykuł informacyjny	Przegląd	Recenzja
Sprawozdanie		Reportaż problemowy
Wywiad informacyjny		Felieton
Reportaż informacyjny		
Fotoilustracja		

Gatunków w każdej grupie jest więcej, lecz są one mniej ważne czy rzadziej używane lub trudne do zdefiniowania, jak na przykład „śledztwo dziennikarskie” (журналістське розслідування). W ukraińskiej literaturze dydaktycznej „śledztwo dziennikarskie” często przedstawiane jest jako gatunek hybrydowy z grupy analitycznej. Gatunek, w którym nakłada się kilka innych gatunków: wywiad, reportaż, analiza. Śledztwo dziennikarskie ma tę przewagę nad innymi formami, że przy jego realizacji dopuszczalna jest „prowokacja dziennikarska” w celu zdobycia ukrytej informacji. Główne cechy, które odróżniają śledztwo dziennikarskie od reportażu, to: 1. Przedmiot śledztwa, którym nie zajmował się nikt inny,

2. Problem poruszany w śledztwie jest ważny i aktualny dla odbiorców określonego medium, 3. Są osoby, którym zależy na utajeniu pewnych faktów przed społeczeństwem: „Końcowym celem każdego materiału, napisanego metodą dziennikarstwa śledczego, jest dochodzenie prawdy o tym, co rzeczywiście się wydarzyło”². Równoległe z procesami walki z korupcją, które nasiliły się w Ukrainie po wydarzeniach na Majdanie w latach 2013-2014 „śledztwo dziennikarskie” stało się bardzo popularnym formatem w mediach ukraińskich. Niestety, w większości podobnych „śledztw” zbyt oczywiste są uprzedzenia i zlecenia polityczne, w zależności od tego, kto jest właścicielem konkretnego medium.

Innym przykładem może być „infografika” – gatunek dość często wykorzystywany przez media ukraińskie, którego definicji nie udało się znaleźć w fachowych publikacjach ukraińskich autorów.

DEFINIOWANIE GATUNKÓW

Zapowiedź (анонс, замітка)

Napisanie zapowiedzi wymaga nie lada wysiłku, ponieważ zapowiedź jest najbardziej operatywną i najprostszą formą zawiadomienia w mediach o rzeczywiście istniejących wydarzeniach, faktach, zjawiskach realnego życia. Dziś zapowiedź częściej jest wykorzystywana w postaci anonsów na pierwszej stronie gazet, w spotach reklamujących programy radiowe lub telewizyjne. Z innej zaś strony zapowiedzi też pełnią rolę „gorących zapowiedzi”, czyli breaking news, komunikatów, które kształtują „informacyjny obraz dnia”.

Informacja/news (Новина)

Informacja jest uważana za rozszerzoną zapowiedź. Jej strukturę określa się następująco: „Lead, sublead oraz informacja dodatkowa”³, czyli schematycznie wiadomość jest przedstawiana jako „odwrócona piramida”, podzielona na trzy poziome pasma. Informacja, która mieści się w górnej części, najważniejszej, odpowiada na pytania: kto/co, gdzie i kiedy?; w środkowym paśmie są szczegóły – w jaki sposób, dlaczego?; w dolnym – dodatkowe wiadomości uogólniające. Na przykład: I. Parlamentarzysta w Radzie Najwyższej uderzył kolegę, II. dlatego że ten zagłosował inaczej, III. Deputowany trafił do szpitala. Jest to już trzeci podobny incydent w tym roku.

Sprawozdanie (звіт)

² А. Іващук, Трансформація жанрів і проблема їхньої ідентифікації в теорії та журналістській практиці, Київ, 2013, s. 38.

³ В. Здорова, *Теорія і методика журналістської творчості* : підручник. ПАІС, Львів, 2008, s. 166.

Sprawozdanie w mediach ukraińskich znane jest pod dwiema postaciami: relacja z wydarzenia na żywo w mediach elektronicznych oraz w prasie jako rozbudowane sprawozdanie z wydarzenia. Sprawozdania sporządza się z posiedzeń parlamentu, sądów, różnych komisji etc., wymaga osobistej obecności dziennikarza na wydarzeniu oraz podkreśla się, iż korespondent „fotografuje”, lecz nie komentuje przebiegu całej akcji. Jednak „sprawozdanie jest przemyślaną relacją z wymiany zdań uczestników posiedzeń, zjazdów, konferencji oraz innych przedsięwzięć w celu maksymalnie dokładnego odzwierciedlenia ich społeczno-politycznego znaczenia”⁴.

Niektórzy teoretycy wyodrębniają jeszcze „sprawozdanie analityczne”, które „wyróżnia się większym lub mniejszym wtrącaniem się autora w proces opowieści, aby nie tylko chronologicznie przekazać przebieg zdarzeń, a także odpowiednio pogrupować, zestawzić, ocenić i nawet przeanalizować, spojrzeć krytycznie na treść informacji”⁵. Sprawozdania analityczne dzielą się dodatkowo na tematyczne i problemowe.

Артикул (стаття)

Артикул jest najbardziej rozpowszechnionym gatunkiem dziennikarskim, o nieostrej definicji, dlatego też artykułem są określane zarówno recenzje, jak i przeglądy, itd. Zasadniczo artykuł zaczyna się od krótkiej informacji i przekształca się w tekst informacyjny, zawierający cały przebieg opisywanego wydarzenia. Taki artykuł jest uważany za informacyjny. Zaznacza się, iż w artykule wyraźnie rozwija się określona myśl, zestawia się pewne fakty, zjawiska, poglądy.

Inny, bardziej pogłębiony rodzaj artykułu – to artykuł analityczny, który wychodzi od pytań informacyjnych – kto/co, gdzie, kiedy - do kwestii: „co to oznacza”, „jakie mogą być tego konsekwencje”, etc. Do informacji obiektywnej dochodzi także komentarz: „Idealny artykuł analityczny ma wskazać warianty możliwych dróg przezwyciężenia kryzysu, rozwiązania problemu”⁶. Autor artykułów analitycznych powinien posiadać zdolności do myślenia analitycznego.

⁴ М. Василенко, *Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі*, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ, 2006, s. 21.

⁵ В. Здоровага, *Теорія і методика журналістської творчості : підручник*. ПАІС, Львів, 2008., s. 168.

⁶ М. Василенко, *Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі*, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ, 2006, s. 21.

Istnieją również definicje artykułu jako gatunku publicystycznego: „Artykuł - to jest syntetyczny gatunek publicystyczny, w którym dziennikarz, wykorzystując paletę informacyjnych, analitycznych oraz artystycznie-publicystycznych metod, z jawną przewagą analitycznych, bada aktualną problematykę społeczną”⁷.

Кomentarz (коментар)

Komentarz jest najkrótszym gatunkiem analitycznym, zbliżonym do informacji. Może być redakcyjny - zazwyczaj bez autora - lub autorski (specjalisty czy też osoby zainteresowanej, na przykład - poszkodowanej). Zadaniem komentarza jest tłumaczenie konkretnych faktów, zjawisk, procesów, które są relacjonowane w mediach, w celu przybliżenia odbiorcom treści i sedna opisywanych zagadnień. Jednak w ostatnich czasach, gdy zwiększyła się radykalnie liczba mediów, zwłaszcza w internecie, komentarz, zdaniem badaczy, nieco stracił na prestiżu. „Komentarz eksperta przy współczesnej notatce informacyjnej - to raczej osobne zdanie w sprawie konkretnego faktu, bez uogólnienia i próby rzetelnego przeanalizowania zjawiska”⁸.

Прегляд (огляд)

Прегляд прасовы uważany jest za gatunek dziennikarski najbardziej zbliżony do artykułu. W mediach ukraińskich chętnie posługują się także francuskim określeniem – revue. Прегляд różni się od artykułu przede wszystkim szerszą, wobec obiektu czy tematu, perspektywą chronologiczną oraz „przeglądowym” sposobem postrzegania, czyli metodą porównywania i zestawiania wydarzeń lub zjawisk w czasie - tydzień, miesiąc, rok itd. – autor przeglądu ma zauważać i odnotowywać tendencje rozwoju sytuacji. Прегляд jest jednym z tych gatunków, w których dość często autorzy stosują ironię.

Tematycznych ograniczeń прегляд praktycznie nie ma. Fachowcy w różnych dziedzinach dokonują przeglądu sytuacji: w polityce, w gospodarce, w kulturze, na rynku mediów lub papierów wartościowych.

Рецензія (рецензія)

Głównym zadaniem рецензії jest analiza i ocena artystycznego, publicystycznego, naukowego dzieła pod kątem jego wartości, a także - rozpatrywanie poruszonych w nim kwestii społecznych. W ostatnich latach wobec niezdrowej sytuacji w kulturze i na rynku książkowym w Ukrainie рецензії прасове mają w większości charakter mniej lub bardziej otwartej promocji o charakterze komercyjnym.

⁷ О. Кузнецова, *Аналітичні методи в журналістиці*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2002, s. 48.

⁸ М. Василенко, *Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі*, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ, 2006, s. 16.

Esej lub szkic (есеї/нарис)

Przed 1991 rokiem dziennikarstwo ukraińskie nie miało w zasadzie pojęcia o eseju. W literaturze teoretycznej oraz praktyce redakcyjnej stosowany był taki gatunek jak szkic, definiowany następująco: „Szkic - to najpopularniejszy artystyczno-publicystyczny gatunek, w którym badane są realistyczne zjawiska, ukazywane poprzez ludzkie losy oraz charaktery w celu wywarcia wpływu na praktyki społeczne, kształtowanie osobowości, zorientowanie jej w systemie społeczno-politycznych oraz duchowych wartości”⁹.

Zdaniem teoretyków, jest to gatunek, który zniknął z ukraińskich gazet. Obecny jest natomiast jeszcze w telewizji w zbliżonej formie, jako teleszkic, definiowany jako „utwór artystyczno-publicystyczny, w którym publicysta telewizyjny, opierając się na udokumentowanych faktach, wykorzystuje metody typizacji oraz indywidualizacji, stosując obrazowe, artystyczne środki, tworzy portrety współczesnych ludzi, analizuje ważne problemy - współczesne i retrospektywne”¹⁰.

Wraz z wiedzą zachodnią w media ukraińskie przyszedł esej. W Encyklopedii Literaturoznawczej o eseju mówi się następująco: „utwór pisany prozą z dowolną kompozycją, dla którego charakterystyczną jest beletryzacja poddanych fikscji wrażeń indywidualnych, asociacji czy informacji, otrzymanych z różnych dziedzin wiedzy, niesystemowe łączenie filozoficznych, literacko-krytycznych, naukowo-popularnych, czasem ściśle naukowych elementów”¹¹.

W ukraińskiej teorii wiedzy o mediach i dziennikarstwie jeszcze nie powstały osobne publikacje, poświęcone temu gatunkowi. Fachowcy korzystają głównie z opracowań zachodnich kolegów. Czasem tylko w pracach doktorskich zdarzają się próby określenia cech charakterystycznych eseju. Jak na przykład: „Dla gatunku eseju charakterystyczne są następane cechy – logiczny wykład myśli, - dbały stosunek do formy artystycznej, - wyrażanie nowego, subiektywnego mniemania o czymś...”¹².

Podsumowując, można powiedzieć, iż w Ukrainie esej (używa się też formy - ese) jest postrzegany jako – tekst, w którym problemy przedstawiane są w lekkiej, dowolnej formie, często w połączeniu z elementami prozy naukowej lub artystycznej, w którym są także badane różna zjawiska na przykładzie losów innych ludzi.

⁹ В. Здоровага, Теорія і методика журналістської творчості : підручник. ПАІС, Львів, 2008, s.245.

¹⁰ Ю. Шаповал, Телевізійна публіцистика, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2002, s.142.

¹¹ Літературознавча енциклопедія: У 2 т./ Авт. Укл. Ю. І. Ковалів, Київ, 2007, s.347.

¹² С. Шебеліст, Теоретичні аспекти жанру есею, Слово і Час, №11, Полтава, 2007, s.48.

Felieton (фейлетон)

Felieton w ukraińskich mediach nie ma takiej tradycji, jak w Polsce czy innych krajach europejskich. I też, podobnie jak szkic, praktycznie nie istnieje – nie ma stałych autorów, regularnych rubryk w mediach. Role felietonu często pełnią tak zwane „kolumny autorskie”, które też przywędrowały z Zachodu.

Istnieją jednak pewne podstawy teoretyczne, według których felietonem jest – krótki utwór dotyczący istotnych problemów życia codziennego, napisany w niewymuszonym, efektownym stylu, z wykorzystaniem środków ironii i satyry, czasem sarkazmu. Do napisania felietonu autor musi posiadać myślenie obrazowe oraz zdolności do tworzeniu związków skojarzeniowych zgodnie z zasadą podobieństwa.

Wspominany już nieraz prof. Zdorowega z Uniwersytetu Lwowskiego, zastanawiając się nad upadkiem tego gatunku w mediach ukraińskich, pisał: „Praca felietonisty jest jedną z najniebezpieczniejszych. Niełatwo skrytykować, wyśmiać kogoś, tym bardziej wysokiego funkcjonariusza, w naszych demokratycznych czasach prawie automatycznie prowadzi to autora i redakcję przed sąd. Prawo rzetelnie broni honoru i godności obywatela. Nawet, gdy owa „godność” jest bardzo wątpliwa”¹³.

Felietonistyka jest uważana za „słowną chirurgię”, a autorzy pouczani przez ekspertów na temat odpowiedzialności. „Pisząc felieton, autor stara się uczynić go jak najbardziej przekonującym, w jak najbardziej wyszukanej formie, maksymalnie dowcipnym, spodziewając się, iż czytelnik oceni przede wszystkim jego mistrzostwo. Jednak niemal żaden publicysta nie jest w stanie zaprogramować dokładnie reakcji społecznej na swoją wypowiedź. Felieton zatem, przy nieudolnym czy nieodpowiedzialnym zastosowaniu, może przynieść więcej szkody, niż korzyści”¹⁴.

Wywiad (інтерв'ю)

Wywiad należy do gatunków bardzo rozpowszechnionych i popularnych. Jest określany jako rozmowa dziennikarza ze znaną lub po prostu obeznaną w jakiejś sprawie osobą, zazwyczaj na ważny temat i przyznaczona do publikacji w mediach. Do charakterystycznych cech wywiadu należy dialogiczny charakter, a za główny jego cel uważa się uzyskiwanie informacji, ocen lub komentarzy, a także – prezentacja osób, które albo wiedzą o czymś lepiej od innych, albo potrafią coś zrobić, czego inni w większości nie potrafią. Z tego więc powodu wywiad, w zależności od tematu, formatu i przeznaczenia, może być gatunkiem z różnych grup gatunkowych – informacyjnym, analitycznym lub publicystycznym.

W dziennikarstwie ukraińskim funkcjonują cztery główne rodzaje wywiadu: informacyjny, analityczny, rozrywkowy, wywiad-szkic.

¹³ В. Здоровега, Теорія і методика журналістської творчості : підручник. ПАІС, Львів, 2008, s.251.

¹⁴ В. Павлів, Журналістський фейлетон. Практичний посібник, УКУ, Львів, s.46.

Informacyjny typ wywiadu jest realizowany w wypadku, gdy korespondent wyjeżdża na miejsce wydarzenia i tam próbuje zebrać maksimum informacji od uczestników czy świadków wydarzenia. Za analityczny jest uważany taki wywiad, podczas którego dziennikarz uzyskuje wyjaśnienia, oceny, fachowe lub specjalne komentarze od człowieka, z którym spotkanie było celowo umówione. Ostatnio bardzo popularne są wywiady o charakterze rozrywkowym, które przeprowadzane są na bardzo różne tematy z osobami, uchodzącymi za „gwiazdy przestrzeni publicznej” w dziedzinach show-biznesu, sportu, kina etc. Podobne wywiady odróżnia od innych głównie luźny lub prowokacyjny styl, wykorzystanie leksyki nienormatywnej itp. Za wywiad-szkic uznaje się rozmowę, podczas której rozmówca dziennikarza kreśli portret kogoś innego lub własny.

Ostatnio, pojawia się w mediach ukraińskich nowy styl, który można by określić jako „napastliwy”. Stosowany głównie w tych wypadkach, gdy dziennikarze na zlecenie właścicieli mediów dosłownie odpytują politycznych oponentów czy biznesowych konkurentów swoich szefów. Jednak owa odmiana gatunku jeszcze nie ma odpowiedniej bazy teoretycznej.

Reportaż (репортаж)

Jednym zdaniem reportaż określa się jako – swoisty raport z wydarzeń, które autor obserwował osobiście lub był ich uczestnikiem. Reportaż, podobnie jak i wywiad, może należeć do różnych grup gatunkowych, wyróżnia się zatem jego odmianę informacyjną i publicystyczną.

Reportaż informacyjny jest realizowany z miejsca aktualnych (często nieplanowanych) wydarzeń. Jego zadaniem jest zbiór i przekazywanie różnych informacji – faktów, opinii, wrażeń. Publicystyczny zaś (artystyczno-publicystyczny) poświęcony jest opisywaniu problemów lub zagadnień niekoniecznie aktualnych, lecz ważnych dla odbiorców mediów – z dziedzin społeczno-politycznych, gospodarczych, kultury czy religii etc.

Są też eksperci, którzy uważają, iż za wydarzenie może uchodzić samo pojawienie się dziennikarza na miejscu wydarzeń: „Niektórzy autorzy, zgadzając się że dla reportażu telewizyjnego (jak i reportażu w ogóle) koniecznym jest samo wydarzenie, pojmują ten gatunek na swój sposób. Za wydarzenie uważają nie tylko to, co stało się pretekstem dla reportera, ale także samo pojawienie się reportera w obiekcie, czyli sam reporter jak gdyby staje się twórcą sytuacji”¹⁵.

Za główne cechy wyróżniające reportaż spośród innych gatunków dziennikarskich uważa się: subiektywną perspektywę autora, informowanie nie tylko o faktach, ale też i o tym, czego doświadcza za pomocą zmysłów: „Reportaż – to opowiadanie interesujących historii z ludzkiego życia, w którym autor posługuje się całą paletą wrażeń, odbieranych wszystkimi zmysłami.

¹⁵ Ю. Шаповал, Телевізійна публіцистика, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2002, s. 126.

Dobry reportaż winien mieć „smak” i „zapach”, w nim powinny być uwidocznione najdelikatniejsze kolory i dźwięki rzeczywistości, winien okazywać, jakim jest prawdziwe życie, którego można dotknąć¹⁶.

Fotoilustracja (фотоілюстрація)

Zdjęcia na stronach gazet czy na interfejsie mediów internetowych często ukazują „oblicze” konkretnego medium. Fotoilustracja ma również trzy odmiany: informacyjną, dokumentalną oraz artystyczną. Ogólnie mówiąc, fotoilustracja – odzwierciedla wydarzenia, które zaistniały, lub istnieją i rozwijają się nadal. Specjaliści dokonują podziału, na przykład, w następujący sposób: „Jeśli w publikacji informacyjnej odzwierciedlony fakt rozpatrywany jest pod jednym kątem, w jednym aspekcie, to w publicystycznym materiale – w kilku: społeczno-politycznym, estetycznym etc.”¹⁷.

Za dokumentalny rodzaj fotoilustracji uznaje się zdjęcie-kronikę, jako obraz rzeczywistości. Różnica między fotoreporterem i artystą-fotografikiem polega na tym, iż ten pierwszy powinien wyodrębnić i uchwycić moment, ważny dla życia społeczeństwa.

GATUNKI DZIENNIKARSKIE A INTERNET

Praktycy z mediów internetowych w większości uważają, iż pojęcie gatunku jest już nieaktualne, przynajmniej w ich dziedzinie. Preferują coś takiego jak „format”, przy czym mają problemy ze zdefiniowaniem, coż to jest. Z internetem są kojarzone głównie takie określenia jak multimedialność, hipertekst, interaktywność, rzadziej - megagatunek. Chodzi raczej o zacieranie się granic między gatunkami. Przede wszystkim dlatego, iż w sieci pojawia się coraz więcej autorów (dziennikarstwo amatorskie, blogi), niemających pojęcia o istnieniu gatunków dziennikarskich. Jednak medioznawcy prezentują nieco inny punkt widzenia. „Natura wydawnictw online, struktura przekazu informacji na stronie internetowej, to, jak ona wygląda, wcale nie sprzyjają stapianiu się gatunków. Odwrotnie, stymulują tendencje wręcz przeciwne, zwłaszcza nowe gatunkowe rozgraniczenie”¹⁸.

Wśród gatunków, które zyskują na owym rozgraniczeniu, autor wymienia następując: „Co się tyczy takich gatunków jak komentarz, sprawozdanie, dziennikarstwo śledcze, to one, moim zdaniem, również z powodzeniem przezwyciężają barierę multimedialną i radzą sobie dziennikarstwie online, chociaż z pewnymi transformacjami”¹⁹.

¹⁶ В. Павлів, Репортаж: між фактами та емоціями, УКУ, Львів, 2015, s.8.

¹⁷ Я. Табінський, Фотоілюстрація як жанр публіцистики, в Теле- та Радіожурналістика, вип. 11, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2012, s.76.

¹⁸ Б. Потятиник, Інтернет-журналістика, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2010, s.160.

¹⁹ Ibid. s. 162.

Trzeba jednak przyznać, iż w ukraińskim segmencie internetu dziś najpopularniejszymi formatami są „longready” oraz blogi. Przy czym ani to pierwsze ani drugie nie jest gatunkiem. Longreadem jest faktycznie napiętrzenie się wielkiej ilości tekstu, podzielonej na części przy pomocy elementów multimedialnych.

Blogi, swoją drogą, też określa się jako rodzaj nowych mediów, który pełni funkcje obywatelskiego, alternatywnego dziennikarstwa. Od dziennikarstwa profesjonalnego odróżnia go to, iż: „jest to działalność odmienna od dziennikarstwa przede wszystkim ze względu na funkcję komunikacyjną, która w tradycyjnych mediach często jest cenzurowana moderatorem, redaktorem”²⁰. Sukces blogów w konkurencji z tradycyjnymi mediami tłumaczy się tym, iż jest to sposób na przekazanie informacji w dowolnej, nieformalnej, nieuprzedzonej formie.

²⁰ О. Кузнецова, Ідентичність блога і ЗМІ, у Теле- та Радіо-журналістика, вип. 12, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2013, s.117.

Literatura

1. Василенко М. *Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі*, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ, 2006
2. Гоян О. *Основи радіожурналістики і радіоменеджменту*, Веселка, Київ, 2004.
3. Здоровега В. *Теорія і методика журналістської творчості : підручник*. ПАІС, Львів, 2008.
4. Здоровега В., *Про журналістику і журналістів. Статті*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2004.
5. Іващук А., *Трансформація жанрів і проблема їхньої ідентифікації в теорії та журналістській практиці*, в *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. № 27, Київ, 2013
6. Кузнецова О. *Аналітичні методи в журналістиці*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2002
7. Кузнецова О. *Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2003
8. *Літературознавча енциклопедія: У 2 т.* / Авт., укл. Ю.І.Ковалів, Київ, 2007
9. Лизанчук В. *Основи радіожурналістики : підручник*. Знання, Київ, 2006.
10. Михайлин І. *Основи журналістики Навчальний посібник*, Центр учбової літератури, Київ, 2011.
11. Назаренко Г. *Інформаційні жанри журналістики: Навчальний посібник*. НАУ, Київ, 2010.
12. Павлів В. *Журналістський фейлетон. Практичний посібник*, Український католицький університет, Львів, 2017
13. Павлів В. *Репортаж: між фактами та емоціями*, Український католицький університет, Львів, 2015
14. Потятиник Б. *Інтернет-журналістика*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2010
15. Різун В. *Теорія масової комунікації: підручник*, ВЦ «Просвіта», Київ, 2008.
16. Табінський Я. *Фотоілюстрація як жанр публіцистики*, в *Теле- та Радіо-журналістика*, вип. 11, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2012
17. *Теле-та радіожурналістика. Збірник наукових праць*, Вип. 10, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2011.
18. *Теле-та радіожурналістика. Збірник наукових праць*. Вип. 11, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2012.
19. *Теле-та радіожурналістика. Збірник наукових праць*, Вип. 12, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2013.
20. Холод О. *Основи тележурналістики : курс лекцій*, КиМУ, Київ, 2012.
21. Шаповал Ю. *Телевізійна публіцистика*, ЛНУ ім. Франка, Львів, 2002
22. Шебеліст С. *Теоретичні аспекти жанру есею*, Слово і Час, №11, Полтава, 2007